

UDK 94: 929 Nevesinjac, R. (497.6) "1683/1699"
Izvorni naučni rad

ULOGA REDŽEP - PAŠE NEVESINJCA U BEČKOM RATU (1683-1699)

Faruk Taslidža

Univerzitet "Džemal Bijedić", Fakultet humanističkih nauka,
Mostar, Bosna i Hercegovina

Apstrakt: U radu se razmatra učešće Redžep-paše Nevesinjca u Bečkom ratu (1683-1699). Historijski izvori ukazuju da je tadašnji vojni angažman ovog osmanskog funkcionera domaćeg porijekla bio uglavnom vezan za područje Bosanskog ejaleta. Redžep-paša se naročito istakao obavljajući funkcije trebinjskog muhafiza i hercegovačkog mutesarifa. U fokusu je Redžep-pašin doprinos u osiguravanju južnih granica Hercegovačkog sandžaka, čime je zaustavljena mletačka ekspanzija iz pravca Dalmacije i Boke. Na koncu, dat je i kratak osvrt na Redžep-pašine poratne aktivnosti, koje su prekinute njegovim ubistvom u proljeće 1703. godine.

Ključne riječi: Redžep-paša, Bosanski ejalet, Hercegovački sandžak, tvrđave, Trebinje, Gabela, Osmanlije, Mlečani, Visoka Porta, nahija Drobnjak

Abstract: This paper discusses the role of Recep Pasha of Nevesinje in the Vienna war (1683-1699). Historical sources indicate that the military engagement of this Ottoman official of local origin was mainly related to the area of the Bosnian eyalet. Recep Pasha became particularly remarkable by performing functions of the muhafiz (commander of defense) of Trebinje and the Herzegovinian sanjak bey. The focus of the Pasha's contribution was providing of security of the southern borders of eyalet, thereby preventing significant expansion of the Venetian from Dalmatia and Boka. Finally, there is a brief review of the Recep Pasha's postwar activities, which were interrupted due to the fact that he was murdered in the spring of 1703.

Key words: *Recep Pasha, Bosnian Eyalet, Herzegovinian Sanjak, forts, Trebinje, Gabela, Ottomans, Venetians, the Sublime Porte, Drobnjak nahia*

Bečki rat (1683-1699) je značajna prekretnica u evropskoj historiji, ali i uzrok prelomnih dešavanja u Osmanskom carstvu.¹ Potaknuti značajnim vojnim uspjesima ostvarenim u prvoj fazi ovog rata (do 1688.), lideri *Svete lige* aktivirali su stare planove o potiskivanju Osmanlija sa Balkana, što je podrazumijevalo i potpuno osvajanje Bosanskog ejaleta. Ipak, slijedom nepredviđenih dešavanja ti planovi nisu realizirani.² U tom pogledu bitan je i doprinos sultanovih podanika iz Bosne, koji su gotovo samostalno, ali i uz velike gubitke, odbranili najveći dio ove osmanske pokrajine. Posebno mjesto u odbrani Bosanskog ejaleta za vrijeme Bečkog rata pripada skupini požrtvovanih osmanskih funkcionera domaćeg porijekla. Među njim, ubraja se i Redžep-paša Nevesinjac, koji se naročito istakao u posljednjim godinama XVII stoljeća.

*

Novija istraživanja jasno ukazuju da je Redžep-paša (sin Dervišov, unuk Abdulahov), porijeklom iz sela Bančići u kadiluku Ljubinje.³ Ipak, Redžep-paša se u lite-

¹ Uvod u ovaj rat bio je neuspješni osmanski pohod na grad Beč u ljeto 1683. godine. Nakon toga, Habsburgovci su poduzeli opću, vrlo uspješnu kontraofanzivu. Otežavajuća okolnost za Visoku Portu bila je činjenica da je u maju 1684. godine, inicijativom pape Inocenta XI, formirana šira antiosmanska koalicija tzv. *Sveta liga*, kojoj su osim Habsburške monarhije, pristupili Poljska, Mletačka republika, te nešto kasnije i Rusija. U takvim okolnostima, ratujući istovremeno na više frontova, Osmanlije su pretrpjeli niz vojnih poraza i bili prisiljeni na veliko povlačenje iz Centralne Evrope. O osmanskom pohodu na Beč i Bečkom ratu vidi: Joseph von Hammer, *Historija turskog/osmanskog carstva*, Tom 2 i 3, prijevod i stručna redakcija Nerkez Smailagić. Zagreb: 1979, (dalje: J. Hammer, *Historija*); Cevat Ustun, *Viyana Seferi 1683*. Ankara: 2010; John Stoye, *The Siege of Vienna: The Last Great Trial between Cross & Crescent*. London: 2007; Kenneth M. Setton, *Venice, Austria, and Turks in the Seventeenth Century*. Philadelphia: 1991.

² Vojni i politički uspjesi velikog vezira Fazil Mustafa-paše (1689-1691), ali i početak francusko-habsburškog Falačkog rata (1688-1697), omogućili su da Osmansko carstvo reorganizira svoje snage, te povrati i zadrži jedan dio prethodno izgubljenih teritorija. O tome: J. Hammer, *Historija*, 3, 44-52; Ešref Kovačević, *Granice Bosanskog pašaluka prema Austriji i Mletačkoj republici po odredbama karlovačkog mira*. Sarajevo: 1973, 43-50, (dalje: E. Kovačević, *Granice*); Tatjana Katić, *Tursko osvajanje Srbije 1690. godine*. Beograd: 2012, 34-132.

³ Osmanski popisivač u Defteru iz 1701. godine za Bančiće jasno navodi da je to selo „izvornini zavičaj sadašnjeg hercegovačkog mutesarifa Redžep-paše“. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapu D efturleri, No. 861, prevela Fazileta Hafizović, 96. (dalje: BOA, TD, No. 861, prevela

raturi osnovano naziva Nevesinjcem, jer je neupitna njegova veza sa gradom Nevesinjem.⁴ Na koji način je tekao uspon Redžep-pašine karijere nije nam potpuno jasno, ali sigurno da je tokom druge polovine XVII stoljeća uspio dosegnuti visok položaj u osmanskoj državnoj upravi.⁵ Bez sumnje, on je od samog početka Bečkog rata bio angažiran na ugarskom frontu. Ratne okolnosti dovele su ga u svitu Topal Husein-paše, koji je od ljeta 1687. do početka 1691. godine obavljao dužnost bosanskog valije. Već u tom periodu Redžep-paša je ispoljio izrazite vojničke sposobnosti, te dao bitan doprinos u zaustavljanju tadašnje habsburške ofanzive.⁶

Interesantno je da je Redžep-paša vrlo brzo u vojnom pogledu raspoređen na područje svoga užeg zavičaja. Naime, Topal Husein-pašin nasljednik, novi bosanski valija Bujuk Džafer-paša (1691), na samom početku svoje uprave, obaviješten je od Visoke Porte o (*uslovnom*) uvažavanju zahtjeva stanovnika trebinjskog kraja da se na poziciju komandanta tamošnjih osmanskih utvrđenja (*ponovo*) postavi „hrabri Redžep“. U obrazloženju je naglašeno da je „navedeni sposoban da čuva trebinjsku krajinu, zaštititi raju, i da je narod sa njim u svakom pogledu zadovoljan“.⁷

Ipak, izgleda da se iz za sada nepoznatih razloga na realizaciju ove odluke moralo pričekati. Tek naredne, 1692. godine dubrovački knez i gospoda dobili su „ra-

F. Hafizović). Kao što je poznato, Redžep-paša je rodonačelnik ugledne bošnjačke porodice Redžepašić-Bašagić, iz koje je potekao i poznati pjesnik i historičar Safvet-beg Bašagić. O tome: Safvet-beg Bašagić, *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*. Sarajevo: 1986, 415, (dalje: S. Bašagić, *Bošnjaci*).

⁴ Osmanski izvori ukazuju da je Redžep-paša bio stanovnik kasabe *Nevesinje*. Vidi: Alija Bejtić, *Sarajlija Abdulah Drnišlija i njegov Zbornik bosanskih memorijala 1672-1719*, Radovi ANUBiH, knj. LX, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 19, Sarajevo, 1977, 208. Ovome treba dodati i činjenicu da je Redžep-paša u svom posjedu imao i kule, od kojih se jedna nalazila u kasabi Ljubinja, a druga u selu Medunići (nahija Gacko). BOA, TD, No. 861, prevela F. Hafizović, 116, 153.

⁵ U jednom osmanskom dokumentu iz 1694. godine navodi se da je Redžep-paša nosio titulu maraškog beglerbega, tj. da je tada zvanično bio namjesnik anadolskog ejaleta Maraš (Zulkadir). BOA, Gazi Husrev-begova biblioteka (dalje: GHb), Sarajevski sidžil, Knjiga 2, 63, 121, 30/2, 1106/1694.

⁶ S. Bašagić, *Bošnjaci*, 415.

⁷ BOA, GHb, Sarajevo, Muhimme defter, Knj. 19, 39, 124/1, 676/1, 1102/1691. Prije Redžep-paše, zapravo pred kraj Topal Husein-pašine uprave u Bosni, funkciju komandanta osmanske vojske u trebinjskoj krajinu obavljao je Muhamed Ibrahimpašazade, koji je imao zvanje mutesarifa Uskupa. Isto, 38, 124/1, 659/4, 1101/1690. Očito da je Redžep-paša i prije spomenute odluke Visoke Porte, nakratko bio trebinjski muhafiz, ali je iz nepoznatog razloga smijenjen, te je stanovništvo zahtijevalo njegov povratak.

dosnu vijest“ da je „Redžep-beg pomilovan od slavnog Carstva pašalukom i odabran za čuvati svojim hrabrenstvom zemlju i raju slavne Porte“. ⁸ U isto vrijeme i dubrovački špijun u Novom (Niko Kuveljić) imao je tu informaciju o “Redžep-begu”, za kojeg u svom tajnom pismu kaže „da je sad učinjen za pašu od Nikopolja (?!?!), i poslan na Trebinje na muhafezu“. Iz istog pisma saznajemo da je “Redžep-beg” neposredno nakon što je imenovan trebinjskim muhafizom bio aktivan po pitanju otvaranja izvozne skele za bosanske trgovce u Novom. U vezi sa tim, vodio je i pismenu korespondenciju sa predstavnicima mletačke vlasti iz Boke. ⁹

Obrana trebinjske krajine tokom Bečkog rata bila je zahtjevna dužnost. Ta je osmanska teritorija, na samom jugu Hercegovačkog sandžaka, bila jedina prepreka za povezivanje mletačkih posjeda iz Dalmacije i zaleđa Novog. ¹⁰ Zbog toga je upravo trebinjsko područje (nahije Popovo, Trebinje, Korijenić) tokom cijelog ovog rata trpilo česte napade hajduka, koji su u službi mletačkih providura, djelovali iz svojih baza u zaljevu Boke. ¹¹ Kao trebinjski muhafiz (1692-1694), Redžep-paša je bio ite-

⁸ Горан Ж. Комар, *Тирлична документа дубровачког архива, 1504-1795*. Херцег-Нови: 2011, 26, (dalje: Г. Ж. Комар, *Тирлична документа*).

⁹ Г. Ж. Комар, *Тирлична документа*, 430. Otvaranje izvozne skele za bosanske trgovce u Novom bilo je aktualno zbog mletačke vojne blokade Dubrovnika. Taj plan o otvaranju novske skele inicirali su Mlečani, a nastojali su ga spriječiti Dubrovčani, živo zainteresirani da roba sa osmanskog područja na Zapad i dalje ide isključivo preko njihove luke. Upravo pod utjecajem dubrovačke diplomatije, Visoka Porta je i izdala akt o zabrani otvaranja skele u Novom. Istom prilikom bosanskom valiji je naređeno da se skela, „ako je na spomenutom mjestu uspostavljena“, ima odmah i zatvoriti. BOA, GHb, Muhimme defter, Knj. 19, 63, 124/II, 702/2, 1103/1692.

¹⁰ Ovdje je potrebno podsjetiti da su Mlečani u septembru 1687. godine osvojili osmanski grad Novi na samom ulazu u Bokokotorski zaljev. O tome vidi: Srđan Musić, *Izveštaji generalnog providura Dalmacije i Albanije Kornera o zauzimanju Herceg-Novog 1687. godine*. Herceg-Novi: 1988.

¹¹ Područje Boke Kotorske (pogotovo Perasta) je tokom druge polovice XVII stoljeća vojno-političkom akcijom mletačkog vanrednog providura postalo logorom hercegovačkih hajduka (iz nahija Grahovo, Trebinje, Popovo, Zubci i dr). Njihovi pokrovitelji i u Bečkom ratu bili su Peraštani, što se jasno razaznaje i iz jednog pisma hajdučkog harambaše iz 1695. godine u kome se pored ostalog kaže: „... И да није било вашег Збора перашког и да нијесте ви Пераштани уздржавали невољне хајдуке, нити би тамо било хајдука, нити би било контада...“. Vidi: *Хајдуци у Боки Которској 1648-1718*, приредио Милош Милошевић, Титоград, 1988, 11, 672-674.

kako zaslužan što *Prejasma Republika* do tada nije ostvarila spomenuti strateški ratni cilj u zaleđu Dubrovnika.¹²

Prekretnica u dešavanjima na tom dijelu ratišta bila je mletačko osvajanje Gabele na ušću rijeke Neretve u junu 1694. godine.¹³ Zasluge za to pripadaju dalmatinskom providuru Dolfinu.¹⁴ Osmanlije su ubrzo (u julu) pokrenule pohod za povrat gabelske tvrđave, a zaduženi za to bili su bosanski valija Mehmed-paša Korča (1691-1697), hercegovački sandžak-beg Selim-paša, bivši janjičarski aga i namjesnik sandžaka Bursa Abdulah-paša,¹⁵ namjesnik sandžaka Jenişehir Mehmed-paša, te skadarski sandžak-beg Sulejman-paša.¹⁶ Sa istim ciljem, uz hercegovačkog sandžak-bega, aktiviran je i trebinjski muhafiz Redžep-paša sa svojim bratom.¹⁷ Dosta toga ukazivalo je na uspjeh ovog osmanskog pohoda.¹⁸ Međutim, Mlečani su uz pomoć Morlaka odolili ovom, kao i u jesen iste godine (1694) ponovljenom osman-

¹² U proljeće 1693. godine mletački špijun iz Hercegovine (Sava Anđelić) javljao je vanrednom mletačkom providuru u Kotor da je Redžep-paša aktivan na Ljubomiru, gdje dodatno utvrđuje tamošnje osmanske kule. Vidi: Г. Ж. Комар, *Тирпилична документа*, 439.

¹³ O tome: Gligor Stanojević, *Dalmacija u doba Morejskog rata (1684-1699)*. Beograd: 1962, 104, (dalje: G. Stanojević, *Dalmacija*); Faruk Taslidža, O posebnim okolnostima pod kojim su Mlečani osvajali tvrđave Bosanskog ejaleta za vrijeme Morejskog rata (1684-1699), *Istraživanja*, br. 7, Mostar, 2012, 41-49.

¹⁴ Providur Daniel Dolfin je dobio specijalnu pohvalu iz Venecije, jer je taj vojni uspjeh ostvario „izgubivši samo jednog čovjeka“. Zapravo, gabelska tvrđava se predala, a za „500 tamošnjih Turaka garantovan je život i siguran odlazak“. Svi gabelski kršćani su ostali, kao i „poneki Turčin voljan da promjeni vjeru“. U tvrđavi su Mlečani zatekli 18 različitih topova sa dosta municije. Državni arhiv u Zadru (dalje: DAZd), R. 76, Sv. VI, 610-611, 619.

¹⁵ O namjesniku Burse Abdulah-paši vidi: Haso Popara, Ko je Abdulah-paša koji je ukopan u haremu Careve džamije u Sarajevu 1105/1694. godine?, *Anali*, GHb, XXXIV, Sarajevo, 2013, 37-58.

¹⁶ To svjedoče dva fermans datirana u julu mjesecu 1694. godine. GHb, Sarajevo, Rukopis, br. R -7304.

¹⁷ Prema Safvet-begu Bašagiću, ime Redžep-pašinog brata bilo je Musli-beg, a sina Murteza. Međutim, osmanski izvori ukazuju da se Redžep-pašin brat zvao Murteza. BOA, TD, No. 861, prevela F. Hafizović, 122.

¹⁸ O tome: Ćiro Truhelka, Pabirci iz jednog jajačkog sidžila, *GZM*, XXX, Sarajevo, 1918, 169, (dalje: Ć. Truhelka, *Pabirci*). Spomenuti učesnik pohoda na Gabelu mutesarif Jeniše-hira Mehmed-paša, djelovao je sa svojih 500 ljudi, i pri tom, kako kaže jedan kasniji izvještaj, iskazao veliku požrtvovanost. BOA, GHb, Sarajevski sidžil, Knjiga 2, 86, 121, 40/2, 1107/1695.

skom napadu, za koji su bezuspješno mobilizirani svi alajbezi i spahije Bosanskog ejaleta.¹⁹

Potpuno se posvetivši pokušaju povrata Gabele, Osmanlije su izgleda zanemarili odbrambeni sistem trebinjske krajine. To je Mlečanima omogućilo nove vojne uspjehe u nahijama tog područja.²⁰ Na koncu, u augustu 1694. godine, osvojili su i izolovanu osmansku tvrđavu Klobuk.²¹ Nezadovoljna takvim ratnim obratom, Visoka Porta je smijenila spomenutog hercegovačkog sandžak-bega, a i Redžep-paši je oduzeta funkcija trebinjskog muhafiza.²²

*

I nakon ove (neosnovane) degradacije, Redžep-paša je i dalje ostao vojno aktivan u cilju odbrane južnih dijelova Bosanskog ejaleta. Prema njemu učinjena nepravda ubrzo je otklonjena, a zaslužnim za to može se smatrati sarajevski kadija Mustafa Esiri Mustafa (1694-1696) On je Visokoj Porti uputio izvještaj u kojem je naglasio sve Redžep-pašine ratne zasluge, kao i činjenicu da se isti, i dalje bez službenog odredišta, „žrtvuje na obezbjeđenju hercegovačkih granica“. U kadijinom izvještaju

¹⁹ Ć. Truhelka, *Pabirci*, isto; BOA, GHb, Muhimme defter, Knj. 5, 263, 49, 42/7/2, 1106/1694.

²⁰ Nahija Popovo se na kraju Bečkog rata sastojala od 26 sela od kojih su najnaseljenija bila Veličani i Galičić (28 kuća), Dračevo (27 kuća), Ravno (25 kuća), Kotezi (23 kuće) i dr. Nahija Trebinje na kraju XVII stoljeća nije imala neko urbanizirano središte. Na njenom teritoriju nalazilo se 41 selo. Od brojnih osmanskih kula (preko 50) raspoređenih u 20 sela, 1701. godine u ispravnom stanju bilo je samo 18 kula. Ostale su bile razrušene tokom prethodnih ratnih dešavanja. Tokom Bečkog rata naročito je veliko pustošenje zabilježeno na području nahije Korijenić. U sklopu njenih brojnih sela nalazilo se 48 kula, od kojih je čak 34 potpuno srušeno. Na kraju rata u ispravnom stanju nalazilo se samo 14 kula, i to uglavnom u dva sela (Grnčarevo, Nudo). BOA, TD, No. 861, prevela F. Hafizović, 96-102, 116-124, 129-132.

²¹ Глигор Станојевић, *Југословенске земље у млетачко-турским ратовима XVI - XVIII вијека*. Београд: 1970, 384, (dalje: Г. Станојевић, *Југословенске земље*). Убрзо по завршетку Већког рата нахије Требинје, Попово, Корјенић (Клобуk), враћени су под сultanову власт. Касније, Пожареваћким мировним уговором из 1718. године, Босанском ејалету враћена је и Габела. О томе: Енес Пелидија, *Босански ејалет од Карловаћког до Пожареваћког мира (1699-1718)*. Сарајево: 1989, 42, 254, (dalje: Е. Пелидија, *Босански ејалет*).

²² BOA, GHb, Sarajevski sidžil, Knjiga 2, 63, 121, 30/2, 1106/1694. Novi hercegovački sandžak-beg postao je tada Ali-paša Skopljak. Vidi: Safvet-beg Bašagić, *Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: 1900, 84.

ju jasno je preporučeno da Redžep-paša zaslužuje „sultanovu milost“ i novu državnu službu.²³

Preporuka sarajevskog kadije Visokoj Porti je očito uvažena, pa je Redžep-paša početkom 1695. godine uzdignut na položaj hercegovačkog sandžak-bega (mutesarifa). Prema prvim uputstvima iz Istanbula, novi mutesarif je poduzimao sve moguće da zaštititi tvrđave u Mostaru, Stocu, Počitelju i Blagaju. Posebnom naredbom skrenuta mu je pažnja da se svi raspoloživi (hercegovački) zaimi i timarlje posvete „danoćnom čuvanju“ navedenih gradova i tamošnjeg stanovništva.²⁴ Uz to, Redžep-paša je morao održavati stalnu vezu sa komandantima hercegovačkih tvrđava, koji su imali strogu obavezu da po potrebi jedni drugima priteknu u pomoć.²⁵

Pošto je pad Gabele u mletački posjed ugrozio osmanske pozicije u cijeloj dolini rijeke Neretve, Redžep-paša je po odobrenju iz Istanbula, 106 vojnika iz Ljubinja premjestio na službu u počiteljsku tvrđavu.²⁶ U istom periodu odbrana grada Počitelja ojačana je i sa tri *šahi topa*, koja su raspoređena na tri tamošnje tabije.²⁷

I sam mutesarif Redžep-paša imao je tada zonu odgovornosti u odbrani osmanske Hercegovine. On je „sa najboljima iz svoje pratnje“ morao štititi Ljubinje, Dabar i Nevesinje. Po potrebi, pomagao mu je hercegovački alajbeg Durmiš-beg (Čengić), koji je sa 266 vojnika (*nefera*) bio određen „da brani nahiju Gacko i okolinu“.²⁸

U toku 1695, i 1696. godine na hercegovačkom ratištu nije bilo ranije ustaljenih mletačkih ofanzivnih dejstava.²⁹ Zapravo, konačno je bila uspostavljena jedna opća

²³ BOA, GHb, Sarajevski sidžil, Knjiga 2, 63, 121, 30/2, 1106/1694.

²⁴ BOA, GHb, Muhimme defter, Knj. 5, 272, 49, 434/1, 1106/1695.

²⁵ BOA, GHb, Muhimme defter, Knj. 5, 277, 49, 438/1, 1107/1695; 283, 49, 444/1, 1107/1695.

²⁶ BOA, GHb, Muhimme defter, Knj.5, 276, 49, 437/3, 1107/1695.

²⁷ Prethodno su u Počitelju bila samo dva *baljamez topa*. Isto, 275, 49, 437/2, 1107/1695.

²⁸ Od 266 vojnika koji su mu dati na raspolaganje, hercegovački alajbeg je njih 50 izdvojio i uputio na obezbjeđivanje hercegovačke tvrđave Ključ. BOA, GHb, Muhimme defter, Knj. 5, 283, 49, 444/1, 1107/1695; 277, 49, 438/1, 1107/1695. Alajbeg Durmiš-beg je sigurno bio itekako motiviran braniti gatačku nahiju jer se u istoj, u selu Samobor, nalazila njegova porodična kula. Također u istoj nahiji, pripadalo mu je i cjelokupno selo Lipnik. BOA, TD, 861, prevela F. Hafizović, 152. Durmiš-beg Čengić se na poziciji hercegovačkog alajbega nalazio od 1688. do 1703. godine. Kasnije je postao i hercegovački mutesarif. Poginuo je kod Dabrice 1716. godine, i tu je sahranjen. Njegova dvojica sinova Omer i Murat bili su paše. Vidi: Hamdija Kreševljaković, *Čengići*, Izabrana djela, I. Sarajevo: 1991, godine, 400.

²⁹ U tom periodu bilježi se samo jedan mletački, zapravo morlački napad (krajem februara 1695.), i to u pravcu Ljubinja. Na udaru se našla okolica ovog mjesta koja je tom prilikom djelom i opustošena. Pri napadu na osmanska utvrđenja život je tada izgubio i odmetnuti

ravnoteža straha i opreznosti. Tadašnji dalmatinski providur, nije ni pomišljao krenuti u opsadu nekog hercegovačkog grada.³⁰

Znatno ozbiljnije vojne operacije odvijale su se u to doba na glavnom frontu Bečkog rata (ugarskom), gdje je ratoborni osmanski sultan Mustafa II (1695-1703) predvodio dva uspješna vojna pohoda protiv Habsburgovaca.³¹ Da li je u tim pohodima učestvovao Redžep-paša nemamo sigurnu potvrdu, ali vrlo vjerovatno da je i on tokom ljeta 1695. i 1696. godine ratovao po Banatu uz tadašnjeg bosanskog valiju Mehmed-pašu Korču (1691-1697) i njegovu ejaletsku vojsku. Interesantno je da Osmanlije za ove pohode sultana Mustafe II nisu unajmljivali plaćenike u Hercegovačkom sandžaku.³²

Redžep-paša je zasigurno bio angažiran u ljeto naredne 1697. godine, kada su karlovački general Franz Karl Auersperg i hrvatski ban Adam Batthyany u junu mjesecu poduzeli napad na grad Bihać ("kapiju Bosanskog ejaleta"). Redžep-paša se nalazio u sklopu brojne osmanske vojske, koja je po nalogu Visoke Porte, upućena bosanskom valiji kao pojačanje u odbrani Bihaća i šireg bosanskog krajišta.³³ Habsburški napad, kao što je poznato, neslavno je završio.³⁴

osmanski serdar Nikola Nonković (iz nahije Zažablje), koji je u dotadašnjem toku rata učestvovao u mnogim mletačkim vojnim poduhvatima. Vidi: G. Stanojević, *Dalmacija*, 107.

³⁰ Providur Dolfin je bio svjestan da se bosanski valija i hercegovački mutesarif nisu pomirili sa gubitkom Gabele. To ga je i potaklo da tokom ljeta 1696. godine duže boravi na ušću Neretve, gdje je dodatno utvrdio prethodno stečenu gabelsku tvrđavu. *DAZd*, R. 76, Sv. 6, 637.

³¹ O tome: J. Hammer, *Historija*, 3, 63-65.

³² Visoka Porta je bila itekako dobro obavještena o stalnoj mletačkoj opasnosti koja je Hercegovačkom sandžaku prijetila iz primorja. Zbog toga je Redžep-paši naređeno da se na području kadiluka Mostar, Blagaj, Nevesinje, Stolac i Konjic, u postojećim okolnostima ne smiju popisivati i unajmljivati plaćenici (*levendi*) za odlazak na ugarsko ratište. Ehalija tih kadiluka, kako stoji u fermanu, "sama čuva svoje kadiluke i nipošto se ne smije dozvoliti da bude savladana" (od neprijatelja). BOA, Muhimme defter, Knj. 5, 293, 49, 455/2, 1107/1696.

³³ Osim hercegovačkog mutesarifa Redžep-paše, angažirani su mutesarif sandžaka Valone Kaplan-paša, mutesarif Janine Bektaš-paša, mutesarif Prizrena i Dukadina Hodaverdi-paša, sva konjica iz pratnje rumelijskog beglerbega Džafer-paše i drugi. BOA, Muhimme defter, Knj. 5, 316, 49, 471/2, 1108/1697.

³⁴ Uvjerene u uspjeh, nakon nekoliko topovskih napada, habsburške snage su 24. juna poduzele opći juriš na grad, ali je on odbijen uz velike gubitke napadača. Četiri dana nakon toga, osmanski branitelji Bihaća pod komandom valijinog čehaje Sari Ahmed-age, izveli su iznenadni kontranapad kojim je carska i banska vojska bila potpuno razbijena. To je razočaranog i oboljelog hrvatskog bana A. Batthyanya (Bačana) primoralo da napusti bojište, a za njim se poveo i varaždinski general. Na vijest da je bosanski valija Mehmed-paša Korča sa 6000

Grad Bihać je odbranjen, a njegovi branitelji su dostojno nagrađeni od osmanskog sultana.³⁵

Ubrzo nakon iznenadnog prodora habsburške vojske preko rijeke Save i poznatog stradanja Sarajeva u oktobru 1697. godine, te kratkog namjesnikovanja valije Sari Ahmed-paše, uprava Bosanskog ejaleta u februaru 1698. godine zvanično je povjerena Daltaban Mustafa-paši. Istom naredbom Visoke Porte, hercegovački mutesarif Redžep-paša premješten je na poziciju muhafiza Livna u Kliškom sandžaku.³⁶

Za Redžep-pašu to sigurno nije bilo veliko iskušenje, jer su najteži dani Bečkog rata za Livno već bili prošli.³⁷ Odbrana ovog grada koncem XVII stoljeća u više navrata je pojačavana.³⁸ O osmanskoj inicijativi na tom području govori i vojni pohod prema Dalmaciji (Sinju i Cetini), poduzet u prvim oktobarskim danima 1698. godine. Pri tom, najviše su stradali Morlaci, a uništene su mnoge kule i sela na mletačkoj teritoriji.³⁹ Na osnovu dotadašnje ustaljene osmanske ratne prakse, može se pretpostaviti da je uz bosanskog valiju Daltaban Mustafa-pašu, u tim akcijama učestvovao i livanjski muhafiz Redžep-paša.⁴⁰

osmanskih vojnika stigao do Kamengrada, Habsburgovci su 3. jula prekinuli opsadu Bihaća i započeli sa povlačenjem. Vidi: Radoslav Lopašić, *Bihać i Bihaćka krajina*. Zagreb: 1890, 127, 128.

³⁵ BOA, GHb, Muhimme defter, Knj. 5, 323, 49, 476/1, 1109/1697.

³⁶ Uprava u Hercegovačkom sandžaku povjerena je tada dotadašnjem bosanskom valiji Sari Ahmed-paši. Vidi: Salih Sidki Hadžihuseinović Muvekkit, *Povijest Bosne*, 1. Sarajevo: 1999, 429, (dalje: S. H. Muvekkit, *Povijest Bosne*).

³⁷ Najžešći napad na Livno u toku ovog rata izveli su kotarski uskoci u julu 1686. godine. Stradale su tada brojne kuće, džamije, dućani, magaze. Stanovništvo grada bilo je prisiljeno skloniti se u tvrđavu, čije su kule i bedemi bili neosvojivi. DAZd, R. 76, Sv. V, 340-341.

³⁸ Ovdje samo izdvajamo naredbu bosanskog valije Korča Mehmed-paše iz augusta 1697. godine, kojom je među stanovništvom grada Sarajeva, nahija Sarajevo i Kreševo, kadi luka Brod (Travnik), Čelebi Pazar (Rogatica), Birač i Knežina, Jajce i Akhisar, sakupljeno ukupno 1720 vojnika (*segbana*), te raspoređeno na osiguravanju Livna i njegove okoline. BOA, GHb, Muhimme defter, Knj. 5, 326, 49, 477/2, 1109/1697.

³⁹ G. Stanojević, *Dalmacija*, 109.

⁴⁰ Uobičajeno je bilo da u osmanskim vojnim akcijama prema Dalmaciji, uz bosanskog valiju, učestvuju i livanjski muhafiz i hercegovački sandžak-beg. Vidi: S. H. Muvekkit, *Povijest Bosne*, 400.

*

Mirovni ugovor kojim je konačno završen dugi Bečki rat zaključen je u januaru 1699. godine.⁴¹ Muhafiz Livna Redžep-paša je već u februaru dobio naređenje da "bez odlaganja", ponovo preuzme upravu u Hercegovačkom sandžaku.⁴² U ljeto iste godine pristupilo se i novom razgraničenju između Osmanskog carstva sa jedne, te Habsburške monarhije i Mletačke republike sa druge strane. Pri uspostavi novih granica Bosanskog ejaleta prema mletačkoj Dalmaciji postojali su određeni problemi koji su prevazilazeni sa dosta diplomatskog napora.⁴³

U početku, Redžep-paša je bio zadužen pružati logističku podršku glavnom osmanskome povjereniku za razgraničenje.⁴⁴ Ubrzo, on je uključen u sam pregovarački proces, u kojem je ponovo došla do izražaja njegova već dokazana sposobnost. Redžep-paša je bio toliko autoritativan da je određivao i mjesta gdje će se sastajati pregovaračke delegacije. Sa uglednim mletačkim povjerenikom (G. Grimanim) nije htio direktno komunicirati, nego je kao posrednika zaduživao mostarskog kapetana⁴⁵. U mletačkim izvorima iz tog perioda Redžep-paša je označen kao tvrdokorna i nepopustljiva osoba. Svi providurovi komesari koji su ga pokušali "pri-

⁴¹ Iako je mirovna konferencija u šatorima blizu Srijemskih Karlovaca započela 13. novembra (1698), tek je 26. januara 1699. godine Visoka Porta sa Habsburškom monarhijom i Poljskom potpisala dvadesetpetogodišnji mirovni ugovor. Sa Mletačkom republikom Osmanlije su ugovor o miru potpisale 7. februara. Vidi: E. Kovačević, *Granice*, 62; E. Pelidija, *Bosanski ejalet*, 16.

⁴² Arhiv Hercegovačko-neretvanskog kantona, (dalje: AHnk), Sidžil blagajskog kadije 1698-1779, list 8/a.

⁴³ Tadašnji bosanski v alić Kose: Hlil-paša (1698 -1702) i njemu potčinjeni povjerenik za razgraničenje Osman-aga, nailazili su na otpor u sprovođenju zvanične osmanske politike koja je ponegdje bila spremna popuštati maksimalističkim teritorijalnim zahtjevima mletačkih pregovarača. Glavne ličnosti te opozicione struje bili su Ahmed-aga Firdus iz Livna i Fazli-aga Serdarević iz Ljubinja. O tome: Hamdija Hajdarhodžić, *Dubrovačke i mletačke pripreme pred razgraničenje 1699. godine*, *Anali*, GHB, Knjiga XI-XII, Sarajevo, 1985, 312, (dalje: H. Hajdarhodžić, *Dubrovačke i mletačke pripreme*).

⁴⁴ U maju 1699. godine mutesarifu Redžep-paši je naređeno da za osmanskog povjerenika za razgraničenje (Osman-agu) i njegovu svitu, osigura dovoljne količine hrane (žito i meso). Hrana je prikupljena u više hercegovačkih kadiluka, a potom dopremljena u Stolac, gdje je ubrzo stigao i spomenuti povjerenik. AHnk, Sidžil blagajskog kadije 1698-1779, list 9/b.

⁴⁵ Mostarska kapetanija formirana je već u prvoj polovini 1699., a ne između 1700. i 1706. godine, kako se uobičajeno navodi u literaturi. Mostarski kapetan Ahmed-aga (Vučijaković) spominje se u dokumentu koji datira sa početka maja 1699. godine. AHnk, Sidžil blagajskog kadije 1698-1779, list 9/a.

dobiti” i privoliti na neke ustupke oko uspostavljanja nove granice, vraćali su se iz Hercegovine neobavljena posla. Hercegovački sandžak-beg je za njih bio “najveća prepreka”, čovjek “zlog srca za mletačku stvar”, sklon da uvijek “hvali svoje vjerne Dubrovčane”.⁴⁶ Navodno, Redžep-paša je Mlečanima javno poručivao da će i gabelska tvrđava (Čitluk) u konačnici ostati u sastavu Bosanskog ejaleta.⁴⁷

Redžep-paša se u neposrednom poratnom periodu posvetio oživljavanju trgovine i obnovi stradalih hercegovačkih gradova. U proljeće 1699. godine, dok su trajali pregovori oko razgraničenja, nadzirao je radove kojim su sanirane kule blagajske tvrđave.⁴⁸ Također, mutesarif Redžep-paša je Visokoj Porti odgovarao i za građevinske radove kojim je tokom 1700. godine dograđivana tvrđava u Počitelju. To znamo i na osnovu hronograma koji je povodom okončanja tih radova spjevao mostarski pjesnik Bulbuli. Autor u hronogramu, pored ostalog, hvali Redžep-pašu i njegove “andeoske osobine i junaštvo”.⁴⁹

Iste godine (1700) Redžep-paša je dobio zadatak da se na mjestu starog grada Onogošta (današnjeg Nikšića), podigne jača tvrđava.⁵⁰ Paralelno sa tim, hercegovački mutesarif je bio zaslužan za obnovu pojedinih, u ratu stradalih muslimanskih sakralnih objekata, kao što je npr. Kizlar-agina džamija u kasabi Ljubinj.⁵¹

Historijski izvori potvrđuju da je Redžep-pašina uprava u Hercegovini ponovo prekinuta u toku 1702. godine.⁵² Taj prekid bio je vrlo kratak, jer je Redžep-paša u sklopu općih kadrovskih promjena u Osmanskom carstvu, u jesen iste godine opet imenovan hercegovačkim sandžak-begom. Međutim, ponovno namjesnikovanje nije dugo potrajalo. Već u proljeće naredne 1703. godine, Redžep-paša je ubijen

⁴⁶ Brojni su dokumenti koji govore o prijateljskim odnosima između Redžep-paše i dubrovačkog kneza. Vidi: Г. Ж. Комар, *Тиринична документа*, 121.

⁴⁷ H. Hajdarhodžić, *Dubrovačke i mletačke pripreme*, 317.

⁴⁸ Isto, 325; Hamdija Kreševljaković, Hamdija Kapidžić, *Stari hercegovački gradovi*, *Naše starine*, II, Sarajevo, 1954, 9.

⁴⁹ Interesantno je da pjesnik u tekstu pored ostalog kaže sljedeće: *Ključ Bosne je Bihać, a cijele Rumelije Beograd, dok je ključ Hercegovine Počitelj*. Vidi: Mustafa Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjiga III. Sarajevo: 1982, 410.

⁵⁰ Hamdija Kreševljaković, *Kapetanije u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: 1953, 210.

⁵¹ BOA, TD, No. 861, prevela F. Hafizović, 115.

⁵² Kao hercegovački sandžak-beg spominje se tada Mustafa-paša. Vidi: E. Pelidija, *Bosanski ejalet*, 18; Vesna Miović, *Dubrovačka republika u spisima namjesnika Bosanskog ejaleta i Hercegovačkog sandžaka*. Dubrovnik: 2008, 137.

u napadu koji je na njega izvršen u nahiji Drobnjak.⁵³ To ubistvo pripisuje se pobunjenoj raji, i dovodi u vezu sa tadašnjim povećanjem poreskih potraživanja od strane osmanskih vlasti.⁵⁴

Tako je na tragičan način završen životni put jednog istaknutog osmanskog upravnika i vojskovođe domaćeg porijekla. Kao pratilac bosanskog valije Topal Husein-paše, zatim kao trebinjski muhafiz, hercegovački mutesarif, te livanjski muhafiz, Redžep-paša je dao značajan doprinos u odbrani Bosanskog ejaleta za vrijeme Bečkog rata. Bez sumnje, on je nakon preuzimanja pozicije hercegovačkog mutesarifa (1695. godine) dodatno unaprijedio zaštitu hercegovačkih tvrđava, što je bilo presudno u zaustavljanju mletačke ekspanzije, započete u prvoj fazi ovog rata. Također, Redžep-paša je profesionalno obavljao državnu službu i neposredno nakon Bečkog rata. Tada je, zalažući se za obnovu stradalih gradova, istovremeno uspješno učestvovao i u procesu uspostave nove osmansko-mletačke granice. Stoga, može se reći da Redžep-paša svojim životom i djelom, zauzima značajno mjesto u historiji osmanske Bosne ■

THE ROLE OF RECEP PASHA OF NEVESINJE IN THE VIENNA WAR (1683-1699)

Summary

Recep Pasha of Nevesinje, originally from Herzegovina, was a high Ottoman official during Vienna War (1683-1699). As a companion to the Bosnian vali Topal Husein pasha, muhafiz of Trebinje, Herzegovinian sanjak bey and muhafiz of Livno, he has made a significant contribution to the defense of Bosnian eyalet in the late seventeenth century. Without doubt, after taking over the position of the Herzegovinian sanjakbey (1695.) he further improved the protection of Herzegovinian fortresses, which was crucial in

⁵³ Nahija Drobnjak u kadijuku Tašlidža, naposredno nakon Bečkog rata sastojala se od 22 sela, od kojih su tri bila potpuno pusta. BOA, TD, No. 861, prevela F. Hafizović, 140.

⁵⁴ E. Pelidija, *Bosanski ejalet*, 57; Г. Станојевић, *Југословенске земље*, 431. Prema Safvetbegu Bašagiću, ubistvo Redžep-paše dogodilo se u mjesecu *zulhidže* 1114. h. godine (april-maj 1703). Paša je ubijen iz potaje u kuli kneza Malovića, dok je obavljao dnevnu molitvu (içindiju). Iza ubijenog Redžep-paše ostali su njegova žena Aiša, sin Derviš Mehmed-beg i malodobna kćer Umihana: Vidi: S. Bašagić, *Bošnjaci*, 415.

stopping the Venetian expansion that started in the first phase of this war. Also, Recep Pasha did professional civil service immediately after the Vienna war. Advocating for the restoration of the cities he successfully participated in the process of establishing a new Ottoman-Venetian border. Therefore, it can be said that the life and work of Recep Pasha of Nevesinje occupies an important place in the history of Ottoman Bosnia ■

(Translated by author)